

الزامات فردی و اجتماعی تمدن اسلامی از نگاه امام خمینی(ره)

در اندیشه امام خمینی(ره) طی مسیر نهضت اسلامی تا تمدن اسلامی هم نیازمند رشد اخلاقی و معنوی فرد و هم مستلزم آن است که این جامعه اخلاقی از «آزادی» و «استقلال» برخوردار باشد تا به تعبیر ایشان «همه با هم به جلو برویم».

گروه سیاسی ایکنال در اندیشه امام خمینی(ره) طی مسیر نهضت اسلامی تا تمدن اسلامی هم نیازمند رشد اخلاقی و معنوی فرد و هم مستلزم آن است که این جامعه اخلاقی از «آزادی» و «استقلال» برخوردار باشد تا به تعبیر ایشان «همه با هم به جلو برویم. همه با هم به [سوی] یک تمدن صحیح، نه «تمدن محمد رضایی»! تمدن الهی، تمدن رسول الهی: آن که همه اقشار بشر را، سیاه و سفیدش را هیچ فرق نمی‌گذارد مگر اینکه به تقوا».

مراحل پنجگانه تحقق تمدن نوین اسلامی که از سوی رهبر معظم انقلاب بیان شده شامل انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی است. دو مرحله اول با هدایت و رهبری امام خمینی(ره) محقق شد و انقلاب به پیروزی رسید و زمینه تحقق نظام اسلامی با رأی مردم به جمهوری اسلامی فراهم شد. اکنون در مرحله سوم قرار داریم و در عین حال هدف غایی در چهل سال دوم تحقق تمدن نوین اسلامی است.

حال به مناسبت فرارسیدن ایام الله دهه فجر و نامگذاری ۱۳ بهمن به نام «تفکر دینی، فرهنگ و هنر انقلابی، تمدن نوین اسلامی» خوب است نگاه و تفکر امام(ره) درباره مسئله تمدن اسلامی و مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن از کلام و سخن ایشان مورد بررسی قرار گیرد.

ایشان در سخنی پایه پیشرفت یا انحطاط تمدن را به رشد یا نزول فکری و معنوی انسان‌ها مربوط دانسته و می‌فرمایند: «انسان اگر از تصرفات رحمانیّه و عقلائیّه خارج شد و در تحت تصرفات شیطانیه و جهلائیّه وارد شد، در اوصاف حیوانی از همه حیوانات بالاتر شود. قوه غضب و شهوت انسانی عالم را آتش زند، و بنیان جهان را فروریزد، و سلسله موجودات را به باد فنا دهد و اساس تمدن و تدبیر را منهدم کند.» (شرح حدیث جنود عقل و جهل، متن ۱۱۰، فصل پنجم؛ ص ۱۰۳).

امام(ره) با نگاه دینی اسلام را دارای برترین درجه تمدن دانسته و می‌فرمایند: «ما در اعلا مرتبه تمدن هستیم؛ اسلام در اعلا مرتبه تمدن است.» (صحیفه امام(ره)، ج ۱، ص ۳۰۱) این بیان کلی امام حکایت از این دارد که رسیدن به تمدنی مبتنی بر اسلام غایت حرکت ایشان است.

اما مؤلفه و شاخص اصلی یا به عبارتی گام اول رسیدن به این تمدن چیست. امام(ره) این گونه به این سؤال پاسخ می‌دهند که «اول مرتبه تمدن، آزادی ملت است. مملکتی که آزادی ندارد تمدن ندارد. یک مملکتی که استقلال ندارد و وابسته به غیر است و همه‌اش هم با عمل ایشان وابسته به غیر شده، این [مملکت را] نمی‌شود گفت یک مملکت متمدن؛ مملکت متمدن آن است که آزاد باشد، مطبوعاتش آزاد باشد، مردم آزاد باشند در اظهار عقاید و رأی‌شان» (صحیفه امام(ره)، ج ۵، ص ۳۲).

به عبارتی دو پایه اصلی که زمینه را برای رسیدن به تمدن اسلامی هموار می‌سازد «آزادی» و «استقلال»؛ دو شعار محوری انقلاب اسلامی است. به عبارت دیگر این دو خواست اصلی ملت ایران که زمینه ساز انقلاب اسلامی شد باید همچنان تداوم داشته باشد تا تمدن نوین اسلامی نیز محقق شود و از همین جهت است که در طی مسیر انقلاب اسلامی تا تمدن نوین اسلامی نمی‌توان از شعارها و آرمان‌های اصلی عدول کرد یا در آنها جرح و تعدیلی ایجاد کرد.

امام خمینی(ره) در این میان به تبیین ویژگی‌های حکومت (نظام) اسلامی؛ به مثابه یکی از مراحل پنجگانه تحقق تمدن نوین اسلامی، پرداخته و می‌فرمایند: «حکومت اسلامی مساوی است با پیشگرایی و تمدن و ترقی؛ نه مخالف برای آن است.»

از سوی دیگر امام(ره) نبایدها و ناهنجاری‌ها در مسیر تمدن اسلامی را نیز بیان فرمودند: «در اسلام، تمام آثار تجدد و تمدن در اسلام مجاز است مگر آنهایی که فساد اخلاق بیاورند، فساد عفت بیاورند. اسلام آن چیزهایی را که مخالف با مصالح ملت بوده است، آنها را نفی کرده. آنهایی که موافق با مصالح ملت است، آنها را اثبات کرده است.» (صحیفه امام(ره)، ج ۵، ص ۲۶۲)

همچنین در جایی دیگر خط قرمز تمدن اسلامی را اینگونه بیان می فرمایند: «با تمدن، اسلام مخالف نیست، با دلبستگی؛ و محدود شدن مخالف است.» (صحیفه امام(ره)، ج ۸، ص ۵۱۷) یا بیان می کنند که «همه مظاهر تمدن را انبیا قبول دارند، لکن مهار شده؛ نه مطلق و رها.» (همان)

در سخنی دیگر امام(ره) به بیان مسیر حرکت ملت از نهضت (انقلاب) اسلامی تا تمدن اسلامی و الزامات این حرکت پرداخته و می فرمایند: «با این نهضت اسلامی ما تا اینجا آمدم و قدرت ها را عقب زدیم؛ با این نهضت اسلامی باید سازندگی کنیم از حالا به بعد. یعنی همه با هم، همه با هم به جلو برویم. همه با هم به [سوی] یک تمدن صحیح، نه «تمدن محمد رضایی»! تمدن الهی، تمدن رسول الهی؛ آنکه همه اقشار بشر را، سیاه و سفیدش را هیچ فرق نمی گذارد مگر اینکه به تقوا؛ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ. میزان تقوا است، میزان انسانیت است.» (صحیفه امام(ره)، ج ۶، ص ۳۴۳)

امام(ره) در ادامه تفاوت هدف غایی تمدن اسلامی و تمدن غربی را تبیین کرده و می فرمایند: «بر خلاف تمدن که مکتب های الهی می خواهد انسان درست کنند که همه در کنار هم آسوده و آرام باشند، مکتب های اینها همه؛ اش دنبال این معناست که باید این آنجا را بگیرد و آنجا را بگیرد، بزند، بکشد، چه بکند.» (صحیفه امام(ره)، ج ۸، ص ۱۰۰)

در جایی دیگر تمدن غربی را اینگونه توصیف می کنند که «این چیزهایی که در ممالک دیگر شما خیال می کنید در تمدن است وقتی که درست تأمل کنید تمدن نیست بلکه به توحش نزدیکتر است.» (صحیفه امام(ره)، ج ۸، ص ۳۰۹)

امام(ره) در سخنی دیگر به شبهه زدایی در خصوص تمدن اسلامی پرداخته و می فرمایند: «اگر مراد از مظاهر تمدن و نوآوردها، اختراعات و ابتکارات و صنعت های پیشرفته که در پیشرفت و تمدن بشر دخالت دارد، هیچ گاه اسلام و هیچ مذهب توحیدی با آن مخالفت نکرده و نخواهد کرد بلکه علم و صنعت مورد تأکید اسلام و قرآن مجید است. و اگر مراد از تجدد و تمدن به آن معنی است که بعضی روشنفکران حرف می زنند؛ ابی می گویند که آزادی در تمام منکرات و فحشا حتی همجنس بازی و از این قبیل، تمام ادیان آسمانی و دانشمندان و عقلا با آن مخالفند گرچه غرب و شرق؛ زدگان به تقلید کورکورانه آن را ترویج می کنند.» (صحیفه امام(ره)، ج ۲۱، ص ۴۰۶)

بر این مبنا می توان گفت که امام خمینی(ره) در تحقق تمدن نوین اسلامی هم به رشد معنوی فرد و هم به رشد و پیشرفت اجتماعی نظر دارند و شکل گیری تمدن نوین اسلامی از نگاه ایشان نمی تواند با انسان های بی توجه و به دور از تقوا، اخلاق و معنویت اسلامی و جامعه بدون پایبندی به چارچوب های اخلاقی و در عین حال آزاد و مستقل محقق شود.

به واقع از منظر امام(ره) اسلام با ساختن انسان ها بر پایه تقوا، ایمان، معنویت و عمل صالح و حفظ کرامت آنها و توجه به آزادی های مشروع و استقلال ملت ها در پی ساختن تمدنی است که در آن جوامع و انسان ها با صلح و احترام در کنار هم زندگی کنند. لذا چنین تمدنی باید تهی از همه مؤلفه های توحش آفرین، منفعت طلبانه، ستمگرانه و انسانیت زدای تمدن غربی باشد.